



Eerste Kamer der Staten-Generaal

Staatssecretaris van Defensie
De heer D.G. Boswijk
Postbus 20701
2500 ES Den Haag

Kazernestraat 52
2514 CV Den Haag
postbus 20017
2500 EA Den Haag

telefoon 070 312 92 45

e-mail postbus@eerstekamer.nl

datum 19 mei 2026

betreft Nadere vragen inzake Definitief Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD)

ons kenmerk 181119

Geachte heer Boswijk,

De leden van de commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking (BDO) hebben met belangstelling kennisgenomen van uw brief¹ van 1 april 2026 in beantwoording op de brief met vragen van de commissie van 4 maart 2026 over het Definitief Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD)². De leden van de fracties van **D66** en **Fractie-Visseren-Hamakers** hebben naar aanleiding hiervan enkele nadere vragen en opmerkingen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

In uw beantwoording schrijft u dat er pas in de vervolgfase per project een nadere beoordeling wordt uitgevoerd naar de effecten op de natuur en naar de noodzakelijke maatregelen om significante effecten te voorkomen, mitigeren, of compenseren. U schrijft dat er op programmaniveau geen generieke compensatielocaties zijn aangewezen. De leden van de D66-fractie zouden graag zien dat u een meer proactieve houding aanneemt om de effecten van het programma als geheel op de Nederlandse natuur te beperken. Welke mogelijkheden heeft u om al in een eerdere fase of in de huidige fase maatregelen te nemen of voor te bereiden?

Welke maatregelen neemt het ministerie van Defensie om stikstofuitstoot te reduceren? De leden van de D66-fractie merken op dat alle sectoren hun steentje dienen bij te dragen als het gaat om het realiseren van stikstofreductie. Kan kwalitatief en kwantitatief worden aangegeven welke doelen Defensie gaat realiseren en met welk tijdpad als het om reductie van stikstof gaat?

Recent braken er in twee dagen vier bosbranden uit op militaire oefenterreinen³ waarbij een grote hoeveelheid natuur in vlammen op ging. Dat is niet voor het eerst: vorig jaar vonden 124 van de 846 natuurbranden plaats op een militair terrein.⁴ Hoe wordt in het NPRD rekening gehouden met het toenemende risico op natuurbranden en de gevolgen daarvan voor de veiligheid en het welzijn

¹ Zie verslag schriftelijk overleg: *Kamerstukken I*, 2025-2026, 36592, C.

² *Kamerstukken I*, 2025-2026, 36592, B.

³ NOS, 'Niet de eerste brand bij militaire oefeningen, defensie overweegt aanpassingen', 30 april 2026, <https://nos.nl/artikel/2612547-niet-de-eerste-brand-bij-militaire-oefeningen-defensie-overweegt-aanpassingen>.

⁴ Nederlands Instituut Publieke Veiligheid, 'Kerncijfers Natuurbanden', <https://kerncijfers.nipv.nl/mosaic/kerncijfers-veiligheidsregio-s/kerncijfers-natuurbanden>.



datum 19 mei 2026

ons kenmerk 181119

blad 2

van mensen, dieren, en natuur? Is natuurverlies door natuurbranden als gevolg van meer militaire oefeningen onderdeel van de plan-MER en van de mitigerende en compenserende maatregelen die in de vervolgfase worden genomen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de Fractie-Visseren-Hamakers

Het lid van de Fractie-Visseren-Hamakers heeft kennisgenomen⁵ van de natuurbranden die de afgelopen weken zijn ontstaan na militaire oefeningen in verschillende delen van Nederland: een natuurbrand op 29 april 2026 op militair oefenterrein 't Harde, een natuurbrand op 21 april 2026 op de Ederheide en twee natuurbranden op 30 april 2026 op de Oirschotse Heide en de Weerterheide.

1. Is door Defensie inzichtelijk gemaakt welke concrete impact de natuurbranden hebben op (beschermde) dier- en plantensoorten in de desbetreffende gebieden? Zo ja, dan ontvangt dit lid graag een overzicht op welke (beschermde) dier- en plantensoorten de brand impact heeft gehad. Zo nee, waarom is dit niet in kaart gebracht?

Het lid van de Fractie-Visseren-Hamakers leest dat de resultaten van het onderzoek naar de brand op militair oefenterrein 't Harde "worden overgedragen aan Defensie met het oog op mogelijke aanpassingen van de protocollen en voorschriften."⁶

2. Welke protocollen en voorschriften bent u voornemens aan te scherpen en op welke termijn?

3. Erkent u dat het noodzakelijk is om in het bijzonder - naast andere protocollen en voorschriften - de droogteprotocollen⁷ aan te scherpen, zodat herhaling van door Defensie veroorzaakte natuurbranden voorkomen kan worden? Zo ja, op welke termijn worden droogteprotocollen aangescherpt? Zo nee, waarom niet?

4. Welke maatregelen zullen genomen worden om de beschadigde natuurgebieden te herstellen?

Verder leest dit lid op pagina 8 van het verslag van een schriftelijk overleg dat er geen antwoord wordt gegeven op de geuite zorg dat er door Defensie naar mogelijkheden zou worden gezocht om de ruimtebehoefte van defensie uit te zonderen van de natuurvergunningsplicht.

5. Kunt u deze zorg wegnemen en bevestigen dat Defensie te allen tijde opereert binnen natuur- en milieuwetgeving?

Zij leest op pagina 8: "Hiermee wordt geborgd dat negatieve effecten op de natuur en op onderdelen van het NNN (Natuur Netwerk Nederland) zoveel mogelijk worden voorkomen of beperkt."

6. Welke concrete negatieve effecten hebben defensieprojecten op de ontwikkeling en realisatie van het NNN?

⁵ De Volkskrant, 'Natuurbrand in 't Harde ontstond tijdens oefening met springstof, geen vervolging', 7 mei 2026, <https://www.volkskrant.nl/cs-b352cfbc/>.

⁶ NOS, 'Brand op militair terrein 't Harde veroorzaakt door oefening met springstoffen' 7 mei 2026, <https://nos.nl/artikel/2613464-brand-op-militair-terrein-t-harde-veroorzaakt-door-oefening-met-springstoffen>.

⁷ Defensie, 'Defensie kijkt opnieuw naar 'droogteprotocol' na grote brand bij 't Harde', 30 april 2026, <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2026/04/30/defensie-kijkt-opnieuw-naar-droogteprotocol-na-grote-brand-bij-t-harde>.



datum 19 mei 2026

ons kenmerk 181119

blad 3

Op pagina 9 van de beantwoording leest het lid van de Fractie-Visseren-Hamakers dat de belangrijkste verstoringbronnen van laagvliegactiviteiten voor wilde dieren, waaronder broedvogels en zoogdieren, piekgeluid en visuele aanwezigheid van luchtvaartuigen zijn.

7. Erkent u dat deze verstoringbronnen een negatief effect hebben op in het wild levende dieren? Worden deze effecten als zodanig beschouwd dat activiteiten die deze verstoringbronnen veroorzaken niet mogen plaatsvinden nabij gebieden waar dieren zich huisvesten?

Op pagina 11 leest dit lid dat de ruimtebehoefte van Defensie integraal is beoordeeld in nauwe samenwerking en afstemming met andere departementen, provincies, gemeenten en maatschappelijke organisaties.

8. Met welke maatschappelijke organisaties is samengewerkt? Zijn natuur- en dierenwelzijnsorganisaties ook betrokken geweest en zo ja, welke adviezen zijn vanuit natuur- en dierenwelzijnsorganisaties meegenomen?

Verder leest zij dat Defensie onderkent dat, gezien de aard van sommige defensieactiviteiten, effecten op dieren niet in alle gevallen volledig en op voorhand kunnen worden uitgesloten.

9. Om welke effecten op welke diersoorten gaat dit?

Op pagina 12 leest dit lid dat menselijke recreatie in natuurgebieden in veel gevallen kan blijven plaatsvinden. Echter blijft het in de beantwoording onduidelijk in welke gebieden recreatie door militaire oefening niet meer mogelijk is.

10. In welke gebieden kan recreatie door militaire oefening niet meer plaatsvinden? Worden alternatieven geboden aan mensen die door militaire activiteit geen gebruik meer kunnen maken van een natuurgebied waar ze voorheen wel in konden recreëren?

Het lid van Fractie-Visseren-Hamakers leest op pagina 13 van het schriftelijk overleg dat het NPRD op programmaniveau geen exacte totale raming van extra stikstof- en fijnstofemissies bevat.

11. Erkent u dat het van belang is deze raming alsnog in kaart te brengen, gezien de impact van het stikstofprobleem waar Nederland op dit moment mee kampt? Bent u voornemens deze raming (spoedig) in kaart te brengen?

Op pagina 13 van het schriftelijk overleg schrijft u dat de fijnstofemissies per project worden beoordeeld en maatregelen worden getroffen, zodat "wordt geborgd dat defensieactiviteiten binnen de geldende luchtkwaliteits- en milieukaders blijven."

12. Welke invloed heeft de fijnstofuitstoot van de vier branden afgelopen weken op de geldende luchtkwaliteits- en milieukaders?

Dit lid constateert dat naar verwachting deze kaders zijn overschreden.



datum 19 mei 2026

ons kenmerk 181119

blad 4

13. Welke stappen neemt Defensie naar aanleiding van het overschrijden van de luchtkwaliteits- en milieukaders? Op welke manier zal defensie compenseren voor het potentieel overschreden maximum hoeveelheid fijnstof?

Op pagina 14 leest het lid van de Fractie-Visseren-Hamakers dat "Defensie werkt aan de diversificatie van energiebronnen voor de eigen opwekking van energie, [...] waaronder mest- en biomassavergisting."

14. Erkent u dat mest- en biomassavergisting geen duurzame energiebronnen zijn? Bent u voornemens deze energiebronnen te vervangen door duurzame energiebronnen? Zo ja, op welke termijn? Zo nee, waarom niet?

In het addendum van het aanvullende planMER leest dit lid over de uitbreiding milieuruimte activiteiten vliegbasis Woensdrecht: "Zowel het treffen van maatregelen om geluidhinder terug te dringen, de realisatie van een schietbaan als het vergroten van het aantal minuten proefdraaien vraagt om stikstofruimte binnen hetzelfde Natura 2000-gebied. Ruimte die voor deze activiteiten afzonderlijk niet aanwezig is, en in samenhang dus evenmin."⁸

15. Welke stappen onderneemt u om te zorgen dat de stikstofuitstoot in dit Natura-2000 gebied niet overschreden wordt?

Daarnaast leest het lid van de Visseren-Hamakers-fractie in het addendum van het aanvullende planMER met betrekking tot vliegbasis Gilze-Rijen: "Op Gilze-Rijen is het vooral belangrijk dat ernstige hinder van vliegactiviteiten zich concentreert op een aantal plekken. Het treffen van maatregelen is noodzakelijk om te voorkomen dat de hinder door grondgebonden activiteiten zich op dezelfde locaties concentreert. Het is van belang om eventuele intensivering ook in relatie te brengen met de aanpak van *rattle noise* rondom de vliegbasis."⁹

16. Welke maatregelen treft u om deze ernstige hinder van vliegactiviteiten aan te pakken en om *rattle noise* rondom de vliegbasis te doen verminderen?

De leden van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking (BDO) zien uw reactie met belangstelling tegemoet en ontvangen deze graag binnen vier weken na dagtekening van deze brief.

Hoogachtend,

Koen Petersen

Voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en

Ontwikkelingssamenwerking

⁸ Antea Group, Addendum NPRD, 16 december 2025, p. 101. Bijlage bij: *Kamerstukken I, 2025-2026, 36592, B.*

⁹ Ibidem.